

EÖTVÖZET 9.

**Az Eötvös Loránd Kollégium 9.
konferenciáján elhangzott
előadások**

EÖTVÖZET 9.

Az Eötvös Loránd Kollégium 9. konferenciáján elhangzott
előadások

*Az Acta Szegediensia Collegii de Rolando Eötvös Nominati a Szegedi
Tudományegyetem Eötvös Loránd Kollégiumának kiadványa*

SZTE Eötvös Loránd Kollégium
6725 Szeged, Tisza Lajos krt. 103.
<http://www.eotvos.u-szeged.hu>

Szerkesztők:

Varga Anikó, Virág Nándor

Borítókép: Szabó Adrienne

A kiadásért felel: dr. Hunyadi Zsolt igazgató

Valamennyi tanulmány szakmai lektoráláson esett át.

ISBN 978-963-306-792-5

ISSN 2062-8439 (Acta Szegediensia Collegii de Rolando Eötvös Nominati)

A konferenciakötet az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából, az
Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-SZKOLL-20-0033
kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

Nyomdai kivitelezés:

Innovariant Nyomdaipari Kft.

6750 Algyő, Ipartelep 4.

Tartalom

Előszó.....	1
-------------	---

Bölcsészet- és társadalomtudományi szekciók

Balog Zsolt Patrik: <i>A „buta szözi” sztereotípa mozgóképes cáfolata a noir filmekben</i>	2
Balogh Gyula: <i>A vérvád és a Krúdy Gyulák</i>	15
Berczeli-Nemcsényi Alex: <i>Kivándorlás Texasba – Az Adelsverein kézikönyve német bevándorlók részére</i>	27
Biró Róbert: <i>Tudta, hogy a nyelvészek nem csak helyesírással foglalkoznak? – Manipuláció a hétköznapokban és a médiában</i>	38
Gephárt Enikő: <i>A floddeni csata</i>	56
Nagy Iлона: <i>Nonresponse-problémák és kezeléseik hazai survey példáján</i>	67
Orbán Kata: <i>Jobb-e a sminkelt női vezető a kettős villamoson? - avagy maszkulinitás és femininitás a munkában és a megjelenésben</i>	77
Pálfi Ádám: <i>Pannonia „személyre szabott” ékszerdobozai – Aquincum és Carnuntum amphitheatrumai</i>	85
Tóth Judit: <i>A 2020. májusi-októberi középszintű történelem írásbeli érettségik feladatainak itemszintű vizsgálata</i>	103
Zsiga Nikoletta Evelin: <i>Az 1994-es ruandai népirtás női elkövetői: a gyilkolást vezető nők</i>	117
Zsuró Zsuzsanna: <i>Alternatív művészet - A művészet alternatívája</i>	128

Természettudományi és informatikai szekciók

Cserhádi Réka: <i>Szóbeágyazás-modellek megkülönböztetése geometriai tulajdonságaik alapján</i>	134
Farkas Luca: <i>Vákuum-ultraibolya tartományban sugárzó fényforrások alkalmazhatóságának vizsgálata és összehasonlítása</i>	145
Juhász-Nagy Attila: <i>Mobilfizetési megoldások biztonsági kockázatainak elemzése</i>	160
Papp Sándor: <i>Rurális társadalmi reziliencia a Soltvadkert-környéki szőlő- és bortermelők példáján</i>	169

Rurális társadalmi reziliencia a Soltvadkert-környéki szőlő- és bortermelők példáján

Papp Sándor

SZTE Eötvös Loránd Kollégium

SZTE Földtudományok Doktori Iskola Gazdaság- és Társadalomföldrajz

Tanszék

Bevezetés

Bár a mezőgazdaságban dolgozók aránya jelentősen lecsökkent az elmúlt 30 évben, sok más fejlett országhoz hasonlóan hazánkban is (KSH 2019), a mezőgazdasági termelés a vidéki Magyarország meghatározó részén, a mai napig jelentős hatással van az lakosság életére és jövedelmi viszonyaira (Csatári et al. 2019). Különösen igaz ez a Dél-Alföld régióra, ahol a mezőgazdasági foglalkoztatottak és az agrár ágazathoz köthető vállalkozások magas száma és aránya jelentős gazdasági hajtóereje a rurális, szemi-rurális ternek (KSH 2020). Ugyan a mezőgazdasági szektor számos alágazatra bontható, talán kifejezetten idő-, tőke- és tudásigényes ágazat lévén, mindközül a szőlőtermelés és a hozzá kötődő bortermelés legkomplexebb és legkevésbé változtatható meg egyik szezonról a másikra (Járdány 2020).

Éppen ezért tipikusan olyan hagyományos termelési módok és termelő közösségek alakultak ki azokban a térségekben, ahol ez meghonosodott, melyek folyamatos küzdelmek árán voltak kénytelenek alkalmazkodni a különböző kívülről érkező vagy belső indíttatású folyamatokhoz, illetve változásokhoz. Magyarországon 2020-ban közel 27 ezer szőlőtermelő és 3500 bortermelő vállalkozás működött, melynek közel negyede, illetve harmada a Dél-Alföld régióban található. Ezen belül előbbi 95, utóbbi 60 százaléka Bács-Kiskun megyében. Bár Soltvadkerten több okból kifolyólag csökkenő tendencia figyelhető meg ebben a tekintetben, a vállalkozások, illetve azon belül a mezőgazdasághoz kötődő vállalkozások számát tekintve, a szőlőtermeléssel foglalkozó egyéni és társas vállalkozások aránya megközelíti 60%-ot, mely jelzi az ágazat, illetve az ahhoz kötődő tevékenység gazdasági és társadalmi súlyát a településen (KSH 2020).

A termeléshez kapcsolódó társadalmi csoportok – melyet a köztük lévő társadalmi kapcsolatok által nevezhetünk a szőlő- és bortermelők közösségének –

folyamatos gazdasági, társadalmi, politikai és környezeti hatásoknak vannak kitéve, amihez folyamatosan kénytelenek alkalmazkodni. Ezen hatásokra azonban nem képes minden termelő kellően felkészülni, illetve azokhoz időben alkalmazkodni, ami könnyen tevékenysége felszámolásához vezethet. Ha egy térségen belül ilyen mértékben specializálódott a lakosság, a vállalkozók – tehát a tágabban értelmezett közösség (Lendvay 2016) – egy adott gazdasági tevékenységre, annak leépülése egy olyan lefelé tartó spirált alakít ki, mely a munkanélküliségi ráta megnövekedésével, az elvándorlás folyamatának felerősödésével, és a terület népességmegtartó erejének csökkenésével jár együtt (McManus et al. 2012).

Jelen tanulmányban azt vizsgáltam, hogy a szakirodalomban közösségi rezilienciaként meghatározott jelenséget, tulajdonságot, folyamatot, valamint annak jegyeit hogyan és milyen mértékben, illetve formában lehet felfedezni a soltvadkerti mintaterületen. Továbbá kíváncsi voltam arra is, hogy a gazdák, illetve termelők szerint milyen főbb negatív tényezők, események befolyásolták a térség szőlő- és bortermelőinek tevékenységét, és hogyan. Mik azok, amiket az egyes szereplők negatívumként fognak fel, érzékelnek? Az, hogy hogyan reagáltak az egyes termelők, illetve milyen stratégiákat lenne érdemes alkalmazni ezen hatások kezelésére a gazdák oldaláról, jelen tanulmány keretein belül nem kerül vizsgálat alá.

Elméleti háttér

A reziliencia szó a latin eredetű „resilio” szóból eredeztethető, melynek jelentése visszapattan, visszaugrik (Tóth 2015). Pontos magyar nyelvű megfelelője nincs, korábban leginkább az ellenállóképességgel, tűrőképességgel vagy helyreállási képességgel azonosították, azonban manapság elfogadottnak látszik a megnevezés magyarosított változatának használata (Székely 2015).

A rezilienciát a szakirodalom az ökológus Holling (1973) nevéhez kapcsolja, aki eredetileg egy adott egyensúlyi állapotban lévő komplex ökológiai rendszer helyreállási képességét, és annak mértékét értette alatta, egy erőteljes külső behatás, illetve sokk után (Pirisi 2019). A reziliencia „annak a mértéke, hogy mennyire képes az adott rendszer fenntartani alapvető funkcióit, működését és tulajdonságait miközben ellenáll a változásoknak és a zavaró hatásoknak” (Holling 1973: 14). Ahogy idővel egyre nagyobb hangsúly helyeződött az embereket középpontba helyező reziliencia, a társadalmi reziliencia (social resilience) vizsgálatára, úgy támasztották alá annak alapjait, és úgy kérdőjelezték meg egyúttal az eredeti ökológiai nézőpontból kiinduló gyökereket (Adger 2000).

Egy, az ökológiaival párhuzamosan a pszichológiatudományban kialakuló irányzatot szintén a reziliencia-gondolat elindítójának ismer el a szakirodalom, ez Garmezy (1973) nevéhez kötődik (Lendvay, 2016). Ennek főbb nézőpontját és vizsgálati fókuszát alapul véve (részben a társadalmi-ökológiai rendszerek nem kielégítő társadalomelméleti rendszerének kritikája okán) fejlődött ki a nemcsak egyéneket, hanem különböző csoportokat vizsgáló közösségi pszichológiai vonal, mely a szakirodalomban közösségi rezilienciaként (*community resilience*), vagy társadalmi rezilienciaként (*social resilience*) lelhető fel (Brown 2014; Keck/Sakdapolrak 2013). Számos értelmezése és megfogalmazása alakult ki, melyek közül talán a legismertebb Adger (2000: 361) nevéhez köthető: „a közösségek azon képessége, hogy ellenálljanak különböző külső sokkhatásoknak, miközben alapvető társadalmi infrastruktúrájukat fenntartják.” Hall/Lamont (2013: 2) tanulmányukban úgy fogalmazták meg a jelenséget, mint „egy szervezetben, osztályban, faji csoportban, közösségben vagy nemzetben egymáshoz kötődő embercsoportok azon képessége, hogy fenntartsák és előmozdítsák jólétüket az azt fenyegető kihívásokkal szemben.”

Nem kizárólagosan, de talán a közösségi reziliencia nézőpontjához kapcsolódik legerősebben az ún. vidéki reziliencia fogalma (*rural resilience* vagy *rural community resilience*), mely az esetek többségében arra fókuszál, hogy a periférikus, rurális régiók, illetve az ott élő lakosok hogyan növelhetik életminőségüket, jólétüket a viselkedésük megváltoztatása, és az új körülményekhez való adaptáció révén. Továbbá vizsgálja azt is, hogy hogyan növelhetik függetlenségüket a különböző strukturális, illetve külső erőkkel szemben, melyek társadalmi és gazdasági körülményeiket próbálják megszabni (McIntosh et al. 2008). Mivel a rurális terekben általában nagy szerepe van a mezőgazdasági termelésnek, illetve az arra épülő gazdasági tevékenységeknek és szolgáltatásoknak, a mezőgazdasági termelők és gazdák domináns szerepet játszanak a terület gazdaságában, egyénileg és együttesen is befolyásolják annak valamennyi aspektusát (Steiner/Atterton 2015). A rezilienciát rurális terekben vizsgáló kutatásokban többféle megközelítés létezik annak vizsgálatára, hogy mitől lesz egy vidéki terület nagyobb mértékben reziliens, mint egy másik. Általában elmondható, hogy vagy az adott strukturális kereteken belül, vagy a szereplők között vizsgálják azon tulajdonságokat vagy jellegzetességeket, melyek jellemzően meghatározhatják ennek okát (Darnhofer et al. 2016).

A társadalomföldrajz vizsgálati fókuszát többek között a társadalmi szereplőkre, valamint arra az ügynökségre (*agency*) helyezi, melyek az adott gazdasági tevékenységen, illetve földrajzi területen belül kapcsolatban állnak

egymással és hatással vannak az adott közösségre. Ezen belül többnyire a magánszemélyek (gazdák, termelők, fogyasztók), illetve a különböző társadalmi és/vagy gazdasági szereplők (helyi/regionális/országos vezetés, kereskedők, kereskedőláncok, szakmaközi szervezetek, intézmények stb.) egymás közötti kapcsolatrendszer, hálózatai állnak a vizsgálatok középpontjában. E megközelítésmód alappillére, hogy a különböző szereplők értékei, nézőpontjai, felfogásai, hiedelmei és elképzelései alapvetően befolyásolják a saját és mások gazdasági tevékenységét. A gazdálkodás nemcsak ökológiailag, hanem társadalmilag is meghatározott folyamat, az adott közeg, közösség, illetve személy az, aki különböző hatások által szervezi tevékenységét. Így itt a reziliencia szorosan köthető a gazdák tanulási készségeihez, illetve képességeihez, továbbá helyzetelismerő és alkalmazkodási képességeihez, nem utolsó sorban pedig az együttműködőkészségükhöz és a különböző, egymást átfedő társadalmi hálózatokba való beágyazottságához.

Módszertan

A reziliencia elméletének és megjelenési formáinak vizsgálata során nagy hangsúlyt fektettem a szakirodalmi áttekintésre mind nemzetközi, mind hazai szinten. A szőlő- és bortermelőkre vonatkozó különböző statisztikai adatokat a Hegyközségek Nemzeti Tanácsának (HNT) elérhető statisztikái mellett a szervezet által külön adatszolgáltatásból, illetve a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Statinfo adatbázisából nyertem. Az adóraktári tevékenyget végző személyekre vonatkozó adatok a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) adatszolgáltatásán alapszanak. A tanulmányban található ábrát az ARCMAP 10.4 szoftverrel szerkesztettem. Ennek alapját alkotó vektoros alaptérképeket az Openstreetmap, illetve a Corine Land Cover (CLC) 2018 alapadatbázisából használtam fel.

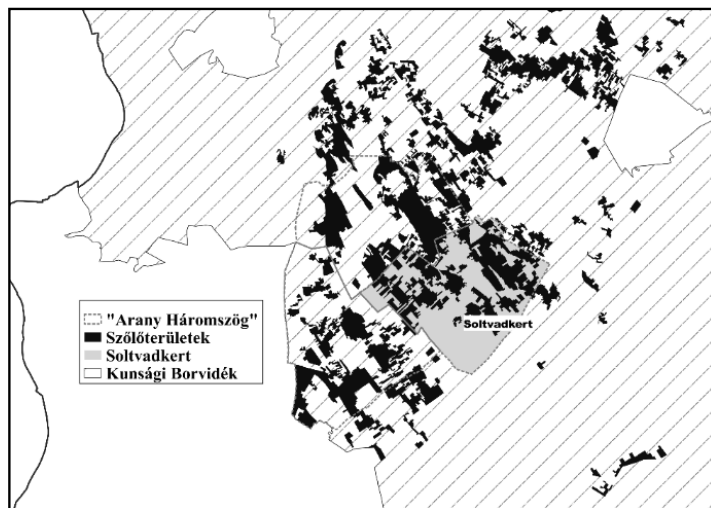
A tanulmány kvalitatív módszertana legfőképp félig strukturált szakértői, illetve mélyinterjúkon alapszik. Az interjúk személyesen zajlottak, a találkozóik előre egyeztetett időpontban történtek, időtartamuk 45 és 90 perc között váltakozott. Az interjúpartnereket minden esetben biztosítottam anonimitásuk megőrzéséről, a beszélgetések során történt hanganyagok a transzkriptálás után törlésre kerültek. Az egyes személyeket kódokkal jelöltem, mely kódokat csupán én ismerem. Az adatgyűjtés nagyrésze 2020 januárjától áprilisig tartott, mely idő alatt a mintaterületeken élő és tevékenykedő szőlőtermelőkkel, borászokkal, valamint ezen gazdasági tevékenységekhez köthető egyéb szereplőkkel, illetve döntéshozókkal készítettem félig strukturált és mély interjúkat. Ezen idő alatt

összesen 13 interjút sikerült készítenem. Ezt kiegészítendő, további 10 interjút készítettem 2020 november és 2021 január között, melyekkel együtt összesen 23 interjú készült el.

A mintaterület rövid jellemzése

Soltvadkert a Kunsági borvidék szívében található, mely az ország 22 borvidékéből a legnagyobb összterületű, illetve a legnagyobb szőlőtermű területtel rendelkező (20.983 ha) borvidék [1]. Ebből a Soltvadkerti hegyközséghez tartozó szőlőterület 2842 ha volt 2020-ban, mely az elmúlt nyolc évben viszonylag stabil volt (1. ábra). A szőlőterületek fajtaösszetételét tekintve legmeghatározóbb fajták a bianca, a cserszegi fűszeres és a kékfrankos. Az utóbbi nyolc évben előbbi területe közel 30%-kal növekedett, míg utóbbi kettő esetében öt százalékos növekedés figyelhető meg. Ez az ország egyik legmagasabb tagszámmal rendelkező hegyközsége, azonban tagjainak száma – mely a szőlő- és bortermeléssel, illetve ezek értékesítésével foglalkozók számát mutatja (2012. évi CCXIX. tv.) – közel 18%-kal csökkent 2017 óta. Azok száma, akik a maguk által megtermelt szőlőből értékesítés céljából bort készítenek (adóraktári tevékenységet végzők) (2016. évi LXVIII. tv.), 2004 – 2016 között 53%-kal, 2017–2020 között további 10%-kal csökkent.

1. ábra: A Soltvadkert környékén található szőlőterületek elhelyezkedése. Forrás: CLC 2018 adatok alapján saját szerkesztés.

A szőlőtermesztésnek és az arra épülő bortermelésnek régi hagyományai vannak a térségben. A területen elsősorban a futóhomok megkötése céljából ültettek szőlőtőkét, ami később különösen hasznos döntésnek bizonyult, ugyanis a 19. sz. végén, 20. sz. elején pusztító nagy filoxerajárvány a minőségben

legjobb hegy- és domboldali szőlők pusztulását okozta. Itt azonban, éppen a térség magas kvarctartalmú, magas pH (7,6-9) értékű, homokos termőtalajának köszönhetően kevésbé jelentkezett [2]. A futóhomok megkötése mellett többnyire a megélhetési kényszer szülte a szőlő- és gyümölcsösültetvények szelídebb homokbuckákon való kialakítását, hiszen ezek gyökerei képesek voltak mélyebbre hatolva elérni a talajvizet ott is, ahol a szántóföldi művelés, illetve annak sikere bizonytalan volt (Molnár 2003).

A térség további meghatározó múltbeli jellemzője, hogy az államszocializmus kiépülésekor, Magyarország jelentős részétől eltérően – főleg a földek alacsony átlagos aranykorona-értéke miatt – a termelőszövetkezetek (TSZ) helyett szakszövetkezeteket alakítottak ki, melyek nem kötelezték a résztvevőket a közös munkában való részvételre, a tagok bizonyos mértékű ellenszolgáltatás fejében egyéni gazdálkodást folytathattak. Éppen ezért az itt élő családok jelentős része birtokolt több-kevesebb szőlőterületet, aminek köszönhetően bizonyos gazdasági haszonra tehettek szert. Kezdetben éppen azért nevezték a területet „Aranyháromszögnek”, mert ebben a térségben lehetett legjobban megélni a mezőgazdaságból [3].

A kutatás során azonosított „zavaró tényezők”

Rendszerváltozás

A rendszerváltozás után, a '90-es évek elejétől jelentősen megváltoztak a körülmények. A központosított állami gazdaságok csődbementek, a szakszövetkezetek jelentős része felbomlott, megindult a kárpótlási folyamat és a gazdák többsége, lehetőségeihez mérten az egyéni gazdálkodásra helyezte a hangsúlyt (Lendvai/Nagy 2014). A rendszerváltozás a piaci feltételek gyökeres megváltozását eredményezte, ami a korábbi mennyiségi szemléletnek köszönhetően az eladatlan készletek felhalmozódását okozta. Nagy mennyiségű, de minőségileg gyengébb bor állt a pincékben, amit, ha volt is rá kereslet, garantált felvásárló hiányában (szakszövetkezetek), el kellett juttatni a fogyasztókhöz. A szocialista időszak alatt megfigyelhető kiváltságos helyzetnek köszönhetően azonban, a jelentősebb „háztájizásból” felhalmozódott tacit tudásnak (és nem mellesleg tőkének) hála, számos gazda gyorsabban „alkalmazkodott” a kapitalista piacgazdaság adta lehetőségekhez. A térség gazdáinak egy része viszonylag hamar rájött, hogy miként tudnak túladni a felhalmozott készleteken. Egyrésztük helyben próbálta meg értékesíteni, mások (akár előbbiektől átveve) a kisebb vendéglátóipari egységeket látták el lédig kiszerezésben, megint mások a

budapesti MDF piacokon próbálták szerencsét, ahol különböző ellátási láncokon keresztül építették ki vásárlóköriüket.

Helyi botrányok

A '90-es évek második felétől azonban másról lett híres a környék, és más értelmezést kapott az „Aranyháromszög” név is. Az országos médiában nagy port kavart olajszőkítési botrány lecsengésével kezdődött az Aranyháromszög rossz hírnevét tovább erősítő „borpancsolási” hullám, mely főleg az olajszőkítésből felhalmozott tőke és technológiai feltételek (hordók, tartályok) „újrahasznosításán” alapult. A gazdasági átmenet viszonylag rövid, de viharos időszakában számos, többségében nem helyi kötődésű „másképp gondolkodó” rájött arra, hogy a környéken található nagymennyiségű szőlőből, illetve a belőle készült borból profitálni lehet. Még hozzá nemcsak a szőlő mennyisége miatt volt ez lehetséges, hanem a technológiának köszönhetően két szüret között is lehetett „szőlőt varázsolni”, ami a médiában hatalmas visszhangot kapott [3] [4]. Ez a visszhang pedig hosszútávon nem feltétlenül azokat érintette negatívan, akik ezt csinálták (bár tény, hogy az egész térség erős stigmatizációnak volt kitéve ezután hosszú ideig), hanem a becsületes borászokat, akik értékesíteni próbálták terméküket. Több interjúalany elmondása szerint főleg ekkortól kezdett el átalakulni az alföldi borok megítélése, illetve innentől kerültek negatív megvilágításba. A „nagy áttörés” akkor történt, amikor 2007-ben Frittmann János megkapta az „Év Bortermelője” címet, ezzel felhívta a figyelmet arra, hogy az Alföldön is van szőlő, van bor, és ezt is lehet magas minőségben előállítani. Nemcsak a borvidéken kívülieknek „üzent” ezzel, hanem a térség többi termelőjének is, hogy lehetséges a minőségi bortermelés, és érdemes lehet irányba elmozdulni.

„Hát megmondom neked őszintén, egyrészt nyilván a Frittmanné is egy jó példa volt, akik minőségi borokkal, egy szép kóstolóhelyiséggel ugye itt voltak, az már nekem bizonyította, hogy alapvetően ez Soltvadkerten teljesen tud működni.” (9K).

Európai Unió csatlakozás

A szőlészeti és borászati ágazatban is nagy változásokat hozott az Európai Unióhoz (EU) való csatlakozás, hiszen a közös agrárpolitika alapvetően kiszámíthatóságot, átláthatóságot és rengeteg új lehetőséget hozott az ország mezőgazdasági termelői számára, azonban számos nehézség is felmerült a csatlakozás kapcsán. A 2004 után csatlakozott országok között, de a

mezőgazdasági ágakon belül is eltérő mértékben volt sikeres az átállás, hiszen például az új piacokon a versenyképesebb nyugati versenytársakkal szemben csak korlátozottan voltak képesek helytállni a magyar gazdák. Hasonlóképp, a multinacionális élelmiszer-feldolgozó és -kereskedő vállalatok tömeges megjelenése is új feltételeket eredményezett, nőtt a külföldről származó élelmiszerek aránya. Továbbá a sok esetben szigorúbb uniós szabványok bevezetése és betartása sem feltétlenül kedvezett a hazai termelőknek. Ezek közül is legfőképp a hátrányosabb helyzetből induló, kevesebb anyagi forrással rendelkező, nemzetközi piaci kapcsolatokkal nem rendelkező kisgazdaságok helyzete vált nehezebbé (Csáki /Jámbor 2012).

„Az Európai Unió, meg az előcsatlakozás, a SAPARD, meg minden, ez egy ilyen szelekciót eredményezett az egész társadalomban. Itt most történt meg az, ami mondjuk a kapitalista világban, mit tudom én, száz vagy százötven évvel ezelőtt, hogy kiválasztódtak azok, akik majd ezt tudják rentábilisan csinálni, meg kiválasztódtak azok, akik csak szőlőként tudják értékesíteni” (7K).

Gazdasági világválság (2008-09)

Bár a szakirodalomban jelentős hangsúlyt fektetnek a gazdasági válságok okozta változásokhoz való alkalmazkodásra (Martin/Sunley 2015), a 2008–2009-es gazdasági világválság okozta zavaró hatás(oka)t kevésbé érezték súlyosnak a szektorban tevékenykedő megkérdezett partnerek. Éppen az EU-előcsatlakozási és az azt követő mezőgazdasági támogatásoknak, továbbá a magasabb árkategóriába eső borok iránti kereslet csökkenésének köszönhetően, „a válság nem volt egy arculcsapás” (10K).

Piaci anomáliák

A gazdaság működéséből fakadó különböző piaci hatások azonban nem ismeretlenek sem a szőlő-, sem a bortermelők számára. Ennek egyik említett példája a nagy mennyiségű, főleg Olaszországból importált, földrajzi jelzés nélküli, viszonylag olcsó bor beáramlása, ami főleg a nagyobb borászatok tevékenységét hivatott támogatni. Az EU-n belüli „árak szabad mozgása elv” [5] mentén gyakorlatilag akadály nélkül juthat el a felvásárlók üzemeibe a folyékony áru, ami hatással van a belföldön megtermelt szőlő, illetve előállított bor eladási és fogyasztói áraira egyaránt. A legtöbb interjúpartner állítása alapján, 2012–13-ban volt ennek nagy „felfutása”, amikor is a téli fagyok miatt a termés jelentős része elfagyott, és nem volt elég a belföldről (más borvidékekről) származó felvásárolt szőlőmennyiség, így a bortermelők kénytelenek voltak az olaszországi

csatornák felé fordulni. Ez részben rosszul érintette magukat a bortermelőket, hiszen az ellátási lánc meghosszabbodásával a beszerzési árak is megnövekedtek, azonban még rosszabbul érintette a szőlőtermelőket, hiszen egymást követő legalább két évben elfagyott a termés jelentős része, így lecsökkentek bevételi forrásaik. Emellett, a fagyok megszűnésével nem teljesen állt vissza az import aránya a korábbi időszak értékeire, hanem a kialakult csatornák mentén folyt tovább a kereskedelem, mely a kereslet-kínálat mentén lenyomta a hazai, helyi szőlőárakat.

Ehhez a helyzethez hozzájárulhatnak még olyan események, mint például a kisebb mértékű „túltermelési válságok”, amikor a megtermelt szőlő mennyisége nincs egyensúlyban a feldolgozási kapacitásokkal, vagy éppen a fogyasztási trendekkel, illetve igényekkel. Meg kell említeni továbbá a bortermelő kapacitásokból adódó hatalmi viszonyokat és érdekérvényesítő képességet, valamint a függési viszonyokat befolyásoló egyensúlytalanságokat, melyek mind az egyéni szőlőtermelőket érintik hátrányosan. A „nagytablás” szőlőtermelés jelenlétének köszönhetően olyan feldolgozókapacitásokkal rendelkező „multiborászatok” telepedtek meg a térségben, melyek képesek ezt a nagymennyiségű szőlőt feldolgozni, és a belőle készült (nem kifejezetten a legmagasabb minőséget képviselő) bort értékesítve tisztas haszonra tesznek szert. Az országban található nyolc-tíz ekkora kapacitással rendelkező üzemből legalább öt Soltvadkert 20–25 km-es körzetében helyezkedik el, ami „áldás és átok is” (13K) a termelőkre nézve. Nagyvállalkozóként, nagyvállalatként, nagyüzemként működnek, akik egyértelműen a profitmaximalizálásra törekednek. Ők is hatással vannak a szőlőárak alakulására, hiszen részben ők határozzák meg azt a maximális kg-árat, amennyiért hajlandóak megvásárolni a gazdák által termelt szőlőt. Több interjúalany tartja ezt a helyzetet igazságtalannak, kizsákmányolónak, ahol a termelőket semmibe nézik, sőt egyesekben az esetleges áregyeztetés gyanúja merült fel [6] [7].

Természeti környezet

A gazdasági kihívások mellett – ahogy az a mezőgazdaságban általában is megfigyelhető – számos természeti környezeti kihívás, illetve „nem emberi szereplő” (tényező) is veszélyezteti a gazdálkodók tevékenységét, és befolyásolja annak sikerességét (Lendvay 2016). A Homokhátság éghajlatát számos kutatás vizsgálta, amelyek az éghajlatváltozással szembeni magas sérülékenységre, a szárazodás és az elsivatagosodás jelenségére hívják fel a figyelmet, melyeknek a területen folyó mezőgazdasági termelésre, így a gazdaságra és a társadalomra

gyakorolt hatásai erősödhetnek a jövőben (Bajmócy et al. 2005; Farkas et al. 2017). Emellett, a globális klímaváltozás hatására egyre gyakrabban megfigyelhető szélsőséges időjárási jelenségek, a tenyészidőszak hosszának növekedése, villámárvizek, jégesők és különböző korábban nem tapasztalt, illetve ciklikusan előforduló kártevők (szőlőkabóca, szőlómoly, seregélyek, különböző gombabetegségek stb.) mind folyamatos kihívások elé állítják, és alkalmazkodásra kényszerítik a gazdákat.

COVID-19

Mivel az interjúk kutatás jelentős része az új koronavírus-járvány előtti időszakot öleli fel, illetve mivel a járvány hosszútávú gazdasági hatásai feltehetőleg kis idővel megkésve jelentkeznek, erre vonatkozó vizsgálat alapvetően nem készült. A kutatás második hulláma alatt készült interjúk alkalmával azonban indirekt módon is szóba került a járvány okozta hatások értékelése, melyre azonban jelen tanulmány keretei között nincs lehetőségem. Mindenesetre, minden szörnyű, szomorú, kellemetlen és kényelmetlen hatása ellenére a vírushelyzet tudományos szempontból kimondottan termékeny táptalajt biztosít a reziliencia-alapú kutatások számára, melyek a jövőre nézve elősegíthetik a termelők ilyen típusú zavaró hatásokra való felkészülését és alkalmazkodóképességük javítását.

Összefoglalás

A tanulmányban a rurális társadalmi, illetve a közösségi reziliencia értelmezési és adaptálási lehetőségeit vázoltam fel Soltvadkert és környéke példáján. A szőlő- és bortermelők létszámára vonatkozó statisztikai adatok azt mutatják, hogy a térségben folyamatosan csökken az ezen tevékenységekkel foglalkozók száma, ugyanakkor a szőlőterületek nagysága nem követi ezt a tendenciát, ami ezen területek koncentrációjára enged következtetni. A területi koncentráció főleg a kisebb termelőket érinti hátrányosan, akik valamilyen oknál fogva nem tudják folytatni tevékenységüket. A térség hagyományosan szőlőtermeléssel foglalkozó népességének lassú erodálódásával a települések szőlőhöz és borhoz való viszonya is változik, ami nemcsak a gazdaság, hanem a társadalom és a természeti környezet lassú, de biztos átalakulásához vezet. Az interjúk eredményei alapján számos olyan, negatív hatás okozta változáshoz kellett és folyamatosan kell a termelőknek alkalmazkodniuk, melyekhez sok esetben önmaguktól nem képesek. Ehhez többek között összefogásra, a társadalmi kapcsolatok és hálózatok megerősítésére, nem utolsósorban pedig a támogató vezetésre van szükség. A reziliencia gondolköréhez kapcsolódó holisztikus megközelítés segítségével

nemcsak az aktuális közösségek tagjai, hanem a döntéshozók számára is világossá válhat, hogy milyen típusú zavaró tényezők hogyan befolyásolhatják a társadalom, a gazdaság, illetve a természeti környezet sokszinten integrált rendszereinek működését, valamint hogy ezekre a hatásokra hogyan készülhetnek fel, vagy hogyan alkalmazkodhatnak hozzájuk.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretném megköszönni az Emberi Erőforrások Minisztériumának, hogy jelen tanulmányt támogatták, mely a Nemzeti Tehetség Program – Nemzeti Fiatal Tehetségeiért Ösztöndíj 19-B-0226 pályázat keretein belül valósulhatott meg.

Irodalomjegyzék

- Adger, W.: Social and Ecological Resilience: Are They Related? *Progress in Human Geography* 24, 3 (2000). 347–364.
- Bajmócy, P. et al.: A globális klímaváltozás néhány társadalmi-gazdasági következménye. In: Rakonczai J. et al.: Sokarcú klímaváltozás. *GeoLitera*, SZTE TTIK Földrajzi és Földtani Tanszékcsoport. Szeged 2005. 125–142.
- Brown, K.: Global environmental change I: A social turn for resilience? *Progress in Human Geography* 38, 1 (2014). 107–117.
- Csáki, C./Jámbor, A.: Az európai integráció hatása a középkelet-európai országok mezőgazdaságára. *Közgazdasági Szemle* 59 (2012). 892–910.
- Csatári, B. et al.: Agrarian and rural development in Hungary after 1989. In: Bański, J.: *Three Decades of Transformation in the East-Central European Countryside*. Springer. Cham 2019. 21–54
- Darnhofer, I. et al.: The resilience of family farms: Towards a relational approach. *Journal of Rural Studies* 44 (2016). 111–122.
- Farkas, J. et al.: Geographical analysis of climate vulnerability at a regional scale: the case of the Southern Great Plain in Hungary. *Hungarian Geographical Bulletin* 66, 2 (2017). 129–144.
- Garmezy, N.: Competence and adaptation in adult schizophrenic patients and children at risk. In: Dean S. R.: *Schizophrenia: The first ten Dean Award lectures*. MSS Information 1973 New York 163–204.
- Hall, P./Lamont, M.: *Social Resilience in the Neoliberal Era*. Cambridge University Press, Cambridge 2013.
- Holling, C. S.: Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics* 1 (1973). 1–23.
- Járdány K.: Új módszer a magyarországi szőlő-bor termékpályák digitális leképezési lehetőségeire. *Studia Mundi - Economica* 7, 2 (2020) 18–30.
- Keck, M./Sakdapolrak, P.: What Is Social Resilience? Lessons Learned and Ways Forward. *Erdkunde* 67 (2013). 5–19.
- Lendvai, E./Nagy, A.: A Soltvadkert borok előállításának és fogyasztásának aktuális kérdései. *Táplálkozásmarketing* 1, 1-2 (2014). 125–131.
- Lendvai, M.: Resilience in post-socialist context: The case of a watermelon producing community in Hungary. *Hungarian Geographical Bulletin* 65, 3 (2016). 255–269.

Papp Sándor: Rurális társadalmi reziliencia a Soltvadkert-környéki szőlő- és bortermelők példáján

- Martin, R./Sunley, P.: On the notion of regional economic resilience: conceptualization and explanation. *Journal of Economic Geography* 15 (2015). 1-42.
- McIntosh, A. et al.: Resilience in Rural Communities Literature Review. Centre for Applied Research in Social Science. New England 2008.
- McManus P. et al.: Rural Community and Rural Resilience: What is important to farmers in keeping their county towns alive? *Journal of Rural Studies* 28 (2012). 20–29.
- Molnár, Z.: A Kiskunság száraz homoki növényzete. MTA ÖBKI. Kecskemét 2003.
- Pirisi, G.: A reziliencia lehetséges értelmezése a településföldrajzi kutatásokban. *Tér és Társadalom* 33, 2 (2019). 62–81.
- Steiner, A./Atterton, J.: Exploring the contribution of rural enterprises to local resilience. *Journal of Rural Studies* 40 (2015). 30–45.
- Székely, I.: Reziliencia: a rendszerelmélettől a társadalomtudományokig. *Replika* 94 (2015). 7–23.
- Tóth, B.: Regional economic resilience: concepts, empirics and critical review. *Miscellanea Geographica - Regional Studies on Development* 19, 3 (2015). 70–75.

Egyéb felhasznált források:

- [1][https://www.hnt.hu/wp-content/uploads/2019/12/r%3%a9szletes-ter%3%bclet-
adatok-20190731.pdf](https://www.hnt.hu/wp-content/uploads/2019/12/r%3%a9szletes-ter%3%bclet-
adatok-20190731.pdf) (2021.01.18.)
- [2]<http://vinopedia.hu/filoxera> (2021.01.18.)
- [3][https://index.hu/belfold/2019/11/11/az_aranyharomszog_ahol_mindig_van_valami_o
kossag/](https://index.hu/belfold/2019/11/11/az_aranyharomszog_ahol_mindig_van_valami_o
kossag/) (2021.01.18.)
- [4]https://24.hu/fn/gazdasag/1997/04/30/borhamis_t_bankopreshaz/ (2021.01.18.)
- [5]<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/38/az-aruk-szabad-mozgasa>
(2021.01.18.)
- [6][https://www.boraszportal.hu/hirszuret/_kartellgyanu_tobb_bacs-
kiskun_megyei_boraszatnal-510](https://www.boraszportal.hu/hirszuret/_kartellgyanu_tobb_bacs-
kiskun_megyei_boraszatnal-510) (2021.01.18.)
- [7][https://www.agrarszektor.hu/piac/pimaszul-alacsony-aron-vasaroljak-fel-a-
szolot.11400.html](https://www.agrarszektor.hu/piac/pimaszul-alacsony-aron-vasaroljak-fel-a-
szolot.11400.html) (2021.01.18.)
- KSH 2019 – https://www.ksh.hu/docs/hun/agraar/html/tab11_1_2.html (2021.01.18.)
- KSH 2020 – https://www.ksh.hu/agrarcenzusok_gszo (2021.01.18.)
- Statinfo – <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/index.jsp>
2012. évi CCXIX. törvény, a hegyközségekről.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=157829.383756 (2021.01.18.)
2016. évi LXVIII. törvény, a jövedéki adóról.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=195984.392169 (2021.01.18.)